

Лариса Йовенко

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ДО РОДИННОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ УЧАСТІ В РОБОТІ «ТЕАТРУ СЛОВА»

Професійна підготовка передбачає широку позааудиторну роботу студентів. Позааудиторна робота – це спеціально організовані і цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення і розширення знань, одержаних в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [5, 167].

Питанням професійної підготовки педагога були присвячені дослідження, авторами яких є А.М. Алексюк, О.М. Коберник, М.І. Шкіль, М.Д. Ярмаченко (методологічні та методичні аспекти підготовки вчителя), О.В. Киричук, О.М. Хлівна, Т.С. Яценко (психологічні аспекти), А.М. Бойко, О.П. Кондратюк, Г.П. Пустовіт, М.Г. Стельмахович, К.І. Чорна (виховна діяльність педагога).

В останні десятиріччя в Україні захищено дисертаційні дослідження, що стосуються окремих питань підготовки вчителя (Є.С. Барбіна, С.М. Бреус, М.І. Браїлова, О.І. Виговська, В.А. Гаманюк, І.Д. Мітін, О.М. Пехота).

Сучасну вітчизняну модель професійно-педагогічної підготовки, спрямовану на передачу майбутньому спеціалісту необхідних знань, умінь, навичок, сформував І.А. Зязюн. Він акцентує увагу на необхідності зміни стратегічних глобальних цілей педагогічної освіти, перестановки акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як ціль, і як засіб підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Позааудиторна робота будується на принципах зацікавленості і добровільної участі в ній, враховуючи індивідуальні інтереси та нахили студентів. Вона є логічним продовженням аудиторних занять і проходить паралельно з ними. Позааудиторна робота допомагає студентам успішно навчатися, розвиває ініціативу, сприяє розумовому, фізичному, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та спрямовує їхню активність на корисну діяльність. При визначенні змісту, форм і основних напрямів позааудиторної роботи студентів ми виходили з того, що потрібно знати і уміти майбутнім вчителям-філологам для успішного застосування родинновиховного досвіду українців у майбутній педагогічній діяльності. При цьому враховували вимоги шкільних програм із народознавства, української мови і літератури та позакласної роботи з учнями.

Метою статті було з'ясувати роль позааудиторної роботи, зокрема діяльності «Театру слова», у підготовці майбутніх учителів-філологів до родинного виховання.

Відповідно до програми формуючого експерименту були поставлені такі завдання позааудиторної підготовки студентів:

- розширення та поглиблення знань, одержаних у процесі вивчення дисциплін вищого педагогічного навчального закладу з питань родинного виховання (доповнення цих знань відбувалося частково шляхом залучення програмового матеріалу);
- підвищення інтересу студентів-філологів до дитинознавства, формування в них почуття любові до історії України, народу, культури рідного краю, національного патріотизму;
- вироблення та удосконалення навичок аналізу, класифікації, відбору етнопедагогічних матеріалів, фольклору, зразків діалектного мовлення українців;
- створення позитивного фону, який сприяє глибокому та свідомому засвоєнню програмового матеріалу;
- виховання ініціативи, самостійності, творчих здібностей студентів, пізнавального інтересу у галузі української культури;

Зміст позааудиторної підготовки студентів-філологів визначається такими факторами:

- завданнями, що ставляться у державних документах і програмах з різних навчальних дисциплін;
- місцевими потребами та можливостями вищого педагогічного навчального закладу;
- запитамі сучасної національної школи.

У процесі позааудиторної роботи розглядаються як загальні відомості про родинну педагогіку, як складову українознавства, засіб виховання студентської молоді, так і локально-територіальні особливості мови, усної народної творчості, традиційно-побутової культури, календарної та сімейної обрядовості, народного мистецтва та інше.

У процесі позааудиторної підготовки студентів до родинного виховання ми не лише прагнули поглиблювати та розширювати в них знання, набуті в процесі лекційних занять, а й допомагали оволодіти певними духовними, моральними, етичними цінностями українського педагога. Орієнтирами в цьому були Національна доктрина розвитку освіти України [4], Державна національна програма «Діти України» [2], публікації в педагогічній пресі [1; 3; 6].

Засвоєння відомостей з цієї проблеми відбувалося на двох рівнях: пізнавальному та прикладному, тобто студенти не тільки розширювали і поглиблювали знання, а й застосовували їх у повсякденному житті, а в перспективі – зможуть передати їх своїм учням.

За формами організації позааудиторну роботу студентів поділили на масову, гурткову та індивідуальну.

Для масової характерними є епізодичність кожного заходу і значна

кількість його учасників. Гурткова відзначається тим, що гурток створюється на тривалий час, має відносно сталий склад учасників, працює згідно з планом у визначені дні та години. Індивідуальна робота різноманітніша, вона включає: підготовку студентами доповідей, рефератів, виготовлення посібників тощо.

У процесі позааудиторної роботи зі студентами експериментальних груп ми використовували систему методів, виходячи з того, що дана робота багатогранна і передбачає єдність освітньої і виховної мети. Вважаємо, що методами такої роботи слід називати способи дії викладача і студентів, за допомогою яких викладач, спираючись на діяльність студентів, озброює їх родинновиховними знаннями, вміннями, навичками, формує їхні смаки, інтереси, світогляд, розвиває розумові та творчі здібності. На це й були спрямовані такі традиційні методи у позааудиторній підготовці студентів-філологів: розповідь, бесіда, демонстрація, спостереження, досліди, вправи та ін. Зокрема метод розповіді використовувався тими викладачами, які були залучені до експерименту, в процесі позааудиторної роботи зі студентами під час масових заходів, на заняттях гуртків, проблемних груп. При висвітленні різноманітних проблем з питань родинного виховання ми вчили студентів, як користуватися цим методом на практиці у подальшій педагогічній діяльності, як виступати перед аудиторією, основам красномовства.

Метод вправ у позааудиторній роботі у галузі українського родинознавства доцільний тоді, коли потрібно вивчити роль у гуртку народної іграшки, народну пісню чи танець, під час експедиції – народну гру для проведення її з дітьми, розповісти анекдот чи гумореску на народознавчому святі чи вечорі, вести екскурсію у музеї тощо.

Належне місце в системі позааудиторної підготовки майбутніх словесників до родинного виховання належало участі студентів експериментальних груп у роботі «Театру слова», який діє на факультеті української філології УДПУ імені Павла Тичини.

Мова є основою національної культури і повинна виконувати всі суспільні та культурологічні функції. Тому, працюючи зі студентами у «Театрі слова», ми добивалися того, щоб майбутні вчителі української філології постійно дбали про її вишуканість, чистоту, красу, добірність. До того ж, мистецтво красномовства завжди було одним із наймогутніших засобів впливу на особистість загалом і особистість дитини зокрема, на формування її світогляду.

Експериментальна робота спрямовувалася на оволодіння студентами мистецтвом слова з метою подальшого впливу на емоційну сферу майбутніх вихованців. Керівною тезою була та, що необхідною якістю творчої особистості вихователя можна вважати уміння захопити дітей різноманітною і змістовною діяльністю, мобілізувати їхню творчу активність на ігрову, навчальну та інші види діяльності.

Робота «Театру слова» була спрямована на: формування мовлення

студентів: дотримання усталених мовних норм, свідоме, майстерне використання мовно-виражальних засобів; удосконалення вмінь та навичок виразного читання; формування мовної культури особистості; формування світоглядної позиції студентів (за основу було взято матеріал, що становив кращі зразки української літератури тощо); виявлення та розвиток акторських здібностей студентів-філологів; розвиток художньо-творчих умінь, фантазії, ініціативи; формування навичок колективної діяльності, виховання почуття обов'язку та відповідальності; прогресивний розвиток культурно-освітнього рівня студентів.

Важливим етапом був добір дидактичного матеріалу, яким користувалися студенти. Орієнтир – перехід від окремих речень до виступів і промов. Такий матеріал мав різний рівень складності як з точки зору техніки читання, так і щодо змістового наповнення.

Перший етап оволодіння мистецтвом слова – різноінтонаційне читання паремій у процесі виконання вправ на дихання; поступово робота ускладнювалася до використання рольових і сюжетних ігор, дія яких створює прекрасні умови для саморозкриття особистості, вироблення навичок логічно мислити, діяти словом і ділом. Для перевірки сформованості спеціальних творчих умінь ми вважали за необхідне ввести ряд етюдів на словесну дію. При цьому важливо було перевірити, наскільки високим є рівень умінь студента швидко переключатися із власного «Я» у життя «Я» персонажа або об'єкта виховання. У доборі вправ і завдань зберігався принцип «Театру слова»: оволодіння спочатку деталями, частинами, а потім усім процесом. Такий підхід виробляє у студента вміння у майбутньому працювати за певною системою.

Паралельно ми ставили перед собою завдання готувати студента не лише до професійної педагогічної діяльності у школі, а й до ролі наставника, вихователя загалом. Під час роботи над словесними етюдами широко практикувалося моноспілкування на зразок «Я – мати» («Я – батько»), «Говорю до дитини», етюди на роль розповідача: скептика, добродушної людини, злої, байдужої тощо.

Перед студентами були поставлені завдання й іншого характеру: наприклад, з'ясувати суть окремих описових елементів твору для характеристики образів відповідно до людської моралі, проаналізувати вчинки персонажів і т.ін. При цьому добиралися тексти, які мали високий виховний потенціал («Зачарована Десна» О. Довженка, «Гуси-лебеді летять» та «Щедрий вечір» М. Стельмаха; серед поетичних творів – «Дід умер» В. Симоненка, «Дорога баби Катерини» Б. Олійника, «Чорнобильська Мадонна» І. Драча, уривки з «Марусі Чурай» Ліни Костенко та ін.). Розуміння особливостей художніх текстів є важливим чинником при визначенні студентами власного ставлення до фактів, людей, правильної оцінки їхніх дій, вчинків.

У підготовці студентів до родинного виховання важко переоцінити

значення гри. У цьому випадку це були рольові сюжетні ігри, вправи-ігри, ситуації-ігри і т.ін. Наприклад, працюючи над голосом, студенти проводили вправу-гру «Волейбол» (коли використовується фраза чи слово і ними «граються» учасники). Перекидаючи слова-»м'ячики», необхідно стежити за голосом і подавати його то вище, то нижче, то голосно, то тихіше, то сильно, то слабше, змінюючи властивості залежно від того, як його подає партнер. У процесі таких ігор студенти неодноразово зазначали, що вони є корисними не лише для них самих і можуть бути використані для мови у своїй родині. Виконуючи подібні вправи вдома, студенти зацікавлювали ними молодших братиків та сестричок, які згодом не тільки «гралися» «м'ячками», знали напам'ять скоромовки та віршики на розвиток дикції, а й брали участь у складніших сюжетних іграх (особливо, за розповідями учасників «Театру слова», малечі подобалося «озвучувати» казки). Щодо казок, зазначимо, що у роботі педагога, вихователя казка може стати великою силою, котра впливатиме на формування моральних поглядів вихованця, його громадських прагнень, ідеалів, його світогляду за умови, що дитину зачепили за живе. Адже добро і зло, краса і потворність, життя і смерть, чесність і підступність завжди будуть співзвучні сьогоденню.

Таким чином, участь студентів у роботі «Театру слова», практично переконала у необхідності його діяльності. Особливістю занять була наявність постійної педагогічної установки не лише на одержання суми знань «для себе», а і на набуття навиків з організації творчої діяльності дітей. При цьому виявлявся досвід виконавця-мовника як творчої особистості, як громадянина, педагога, члена родини, оскільки конкретизувалися особистісні сприйняття, бачення, ставлення тощо.

Отже, робота студентів у «Театрі Слова» формувала всі три компоненти готовності до родинного виховання (пізнавальний, емоційно-вольовий, практично-дійовий).

Формування готовності студентів до родинного виховання у процесі роботи «Театру слова»

Компоненти готовності	Що саме формується
Пізнавальний	Знання закономірностей логіки усного мовлення та теорії техніки мовлення, розвитку творчого бачення, закономірностей спілкування зі слухачами різного рівня під час словесної дії, прийомів та методів організації навчально-виховної діяльності.
Емоційно-вольовий	Потреба в оволодінні мистецтвом слова, нормами високого рівня культури мовлення, у прогнозуванні ефективності словесної дії у навчально-виховному процесі, у використанні мистецтва красномовства в різноманітних формах навчання і виховання.
Практично-дійовий	Уміння виразно читати, виголошувати промови, переказувати і розказувати щось і про щось, виступати (вести монолог (діалог)) перед аудиторією, володіти різними формами спілкування у словесній діяльності, емоційно впливати на вихованців.

Як свідчать експериментальні дослідження, для ефективного використання студентами-філологами родинознавчого досвіду поряд з глибокою теоретичною підготовкою необхідна й практична.

У процесі участі в цих та інших формах позааудиторної діяльності у студентів поглиблюються отримані під час навчального процесу знання. Студенти-філологи докладніше ознайомлюються з родинновиховним досвідом свого регіону, практично оволодівають навичками організації та проведення родинознавчих заходів у школі, відчують потребу в передачі родинного виховного досвіду, набувають вмінь впливати засобами родинновиховного матеріалу на учнів, формуючи у них розумову, духовну та фізичну досконалість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Ю. Школа: проблеми ментальності та національної самосвідомості // Слово і час. – 1993. – № 6. – С. 70–77.
2. Державна національна програма «Діти України». – К., 1993. – 56 с.
3. Кремень В. Веління часу: плекати національну гордість молоді // Педагогічна газета, 1998. – Липень. – № 7.
4. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
5. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
6. Струманський В.П. Морально-ціннісне орієнтування виховної роботи // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 137–144.